

En formaning til folket, at de sætter deres børn til skole

1540'erne

Og hvilke små drenge, som I fornemmer, at de lærer vel, og det løber dem som brød i smør, hvad degnen lærer dem, og de vil have bog og vil til skole, når I spør dem ad så lad dem gerne komme til næste købstad til skole! Lej eder heller en liden plovdreng så længe, at I kan se, hvad Gud skikker eders bar, og hvad der skal blive af hannem.

Efter et fjerding år kan I spørgeskolemester til, om eders barn lærer noget; siger han nej, da kan I tage hannem hjem igen og gøre af hannem, hvad Gud har forskikket om hannem; siger han ja, det er et godt barn, han lærer vel, det var en stor synd at tage hanem fra skolen: da var din hud om du tager hannem derfra igen! Enten skal han snart dø bort, eller du skal få lidet godt og gavn af hannem.

Årsagen vil jeg sige dig: fordi at du vil da nøde og tvinge dit barn fra det, som han er født til af sin moders liv; og når en bliver nødt og tvungen derfra, da bliver han til en dagtyv; deraf er der mange dagtyve til, som ikke må komme til det, som de er skabte til af Gud; siden kunne de intet andet gøre end skam og skade; de bliver ikke [alle] til bønder, som er kommen af bønder. Bønder er Guds gode folk, når de har troen til Jesum Christum; men der sidder tit på en bondekvindes skød en dejlige liden drengbarn, som vokser op og kommer til skole og kan siden hjælpe en hel hob slægt indtil niende knæ med Guds salige ord og andre gode råd, så at I kunne få af eders egne børn til sognepræster og til sognedegne, det var jo eders store ære; desligest til borgmestre, rådmænd, skrivere etc., så at en hel slægt kunne hælde deres hoved til en frommer mand, som havde slidt sine børnesko i skole.

Har I ikke at føde eders børn med, lad dem ikke derfor blive fra skolen: få dem hækrogen i munden og lad dem føde sig selv! I så aldrig nogen pebling sulte ihjel; de får deres føde halv snarere end andre. Vi kommer letter ad vor føde, den tid vi ginge og tiggede vor brød for gode dannemænds døre, end vi gør på denne dag. Jeg gav en pebling udi Assens skole en danske hvid, for han skulle lære mig at gå om by og tigge almisse; men han var ikkun min mester en middags stund, siden lærte det sig selv, at jeg turde ikke der give mere ud for.

Der er halvtredje hundrede dejlige peblinge på denne dag, også bønderbørn, udi Københavns skole: deres forældre hjælper mindst til deres føde; de får den alligevel, Gud være lov! Gud forser dem vel de hellige engle er hos dem, og gode gudfrygtige bogere forser dem med hus og almisse, så dem skader dog intet. Ikke er de heller ledige der i skolen som man lyver på dem. I ser jo vel, at vi har ikke været ledige i skolen, endog vi legede under tiden på marken, som eders drenge gør ved deres majtræ; med lyst og leg lærte vi, der vi lærte. Lad ikkun dit barn løbe hen til Roskilde, til København, til Malmø, til Tyskland! Dør han bort, så finder du hannom i himmerige; bliver han ved livet; så kommer han dig glad nok hjem igen, der tør du intet tvivle på; så bliver han også fri, at ingen tør pladse eller stævne hannem til herredsting, til bod eller til anden møje og arbejde. Vore forældre var flittigere til at sætte deres børn til skole, alligevel de vidste ikke så meget af Guds ord at sige, som vi nu ved udi denne klare evangelielyse dag. Den tid vi, som nu er klerke her inde, ginge til skole og var små 15 sinker, da måtte vi hen oven på skoleloften; så mange peblinge var der, at det var fuld både oven og neden: 700 udi Ribe skole, 900 udi Roskilde skole, ikkun for de skulle blive munke og alterpræste; ja ædelfolk holdt også deres børn til skole for store prebender og kostelige len. Nu sidder der en djævel ved den ædelmands, borgers

20 og bondes hjerte og holder hannem derfra, at han skal ikke lade sin drengbarn komme til skole, alligevel han formærker i sandhed, at hans barn er dertil udvalgt fra sin moders liv; det gør den lede og skændige djævel derfor, at man kan snarlig fattes dem, som forkynde skulle Guds ord, og folk måtte komme udi vildfarelse igen, som de har

25 været hertil; der lider han efter. Men gode kristne, ædel og uædel, betænk vel, hvad gavnligt er i den sag; den løse hob lader vi rase hen, til de støder dem og falder, men de vil ikke lære med gode det, som godt og nytteligt er. Det er derom talt.

Gloser

bræd: smeltet

dagtyv: dagdriver

en hel hob slægt: mange slægter

knæ: (slægt)led

skriver: juridisk embedsmand

frommer: udmærket

høtkrog: krog til at trække sammenpresset hø ud med

pebling: yngre elev på latinskole

halv snarere end: dobbelt så hurtigt som

hvid: lille, hvid sølv mønt

turde: behøvede

forser: forsyner 158 lyver på dem: lyver om dem

fri: dvs. fri for voredskabet, der pålagde en fæstebondes arvinger pligt til at overtage gården

pladse: plage

herredsting: bondetinget. Som studerende i latinskolen stillede man i stedet for kirkelig ret

bod: om hoveri: pligtarbejde for den, man er fæstet hos

klerke: præster

sinker: elever i latinskolens yngste klasse

ædelfolk: adelige

prebender: den katolske kirkes jordegodsindtægter og tiender (skatter)

formærker: mærker, fornemmer

lider han efter: håber på

men: eftersom